

IT'S NEVER TOO LATE. VISUAL LITERACY AS A LIFE SKILL

NIKDY NIE JE NESKORO. VIZUÁLNA GRAMOTNOSŤ AKO ŽIVOTNÁ ZRUČNOSŤ

PaedDr. Renáta Pondelíková, PhD.

Katedra výtvarnej kultúry, PF UMB v Banskej Bystrici

ABSTRACT

The paper deals with the issue of visual literacy and its importance. It provides a demonstration of visual literacy standards for academic education. The results of studies on students' visual competencies suggest the absence of some visual literacy skills. The pervasiveness of images and visual media means that individuals should be able to critically view, use, and produce visual content. Individuals must develop these essential skills in order to engage capably in a visually oriented society.

Key words: Visual Literacy, Visual Thinking, Visual Literacy Competency Standards

ABSTRAKT

Príspevok sa zaoberá problematikou vizuálnej gramotnosti a jej významom. Prináša ukážku štandardov vizuálnej gramotnosti pre vysokoškolské vzdelávanie. Výsledky štúdií o vizuálnych kompetenciách študentov naznačujú absenciu niektorých zručností vizuálnej gramotnosti. Všadeprítomnosť obrázkov a vizuálnych médií znamená, že jednotlivci by mali byť schopní kriticky prezerat', používať a produkovať vizuálny obsah. Jednotlivci si musia rozvíjať tieto základné zručnosti, aby sa mohli účinne zapojiť do vizuálne orientovanej spoločnosti.

Kľúčové slová: vizuálna gramotnosť, vizuálne myslenie, štandardy vizuálnej gramotnosti
Príspevok vznikol v rámci projektu KEGA 003UMB-4/2019 Stratégie vo výtvarnej edukácii 2 – kontinuita a rozvoj didaktických kompetencií študentov v študijných programoch PF UMB (2019-2021).

ÚVOD

V roku 2014 v réžii Giacomu Campiotti s pôvodným názvom *Non é mai troppo tardi* (Nikdy nie je neskoro) vznikol film, ktorý divákovi priblížil život talianskeho učiteľa Alberta Manzi, ktorý v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch minulého storočia naučil milióny Talianov písať a čítať vďaka svojmu revolučnému televízному programu *Nikdy nie je neskoro*. Pre milióny negramotných (v oblasti písania, čítania a počítania) Talianov zvolil metódu, ktorá bola založená na vizuálnom sprostredkovaní významu slov. Pri vysvetľovaní, na rozdiel od iných učiteľov, ktorí vyvodzovali abecedu len verbálne, Alberto Manzi vychádzal z obrázkov, ktoré kreslil na tabuľu. Výsledky, ktoré prostredníctvom zvolenej metódy dosiahol, potvrdzujú význam vizuálnej gramotnosti v živote človeka ako životnej zručnosti. I keď v jeho prípade nešlo zámerne o rozvíjanie uvedenej zručnosti, svojou metódou rozvíjal u ľudí aj schopnosť rozumieť významom jednoduchých obrázkov. V dnešnej dobe, v 21. storočí, však už nestačí len porozumenie významu jednoduchých obrázkov. Dôležitosť obrazov a vizuálnych médií v súčasnej kultúre mení to, čo znamená gramotnosť v 21. storočí. Dnešná spoločnosť je vysoko vizuálna a vizuálny obraz už nie je doplnkom iných foriem informácií. Jednoduché

porozumenie obrázkom ešte neznamená, že jednotlivci sú schopní kriticky prezerat', používať a produkovať vizuálny obsah. Z uvedeného dôvodu „nikdy nie je neskoro“ pre rozvíjanie vizuálnej gramotnosti ani u študentov vysokej školy. Ak má študent vysokej školy zručnosti z oblasti vizuálnej gramotnosti, je pripravený na pochopenie a analýzu kontextových, kultúrnych, etických, estetických, intelektuálnych a technických zložiek zapojených do tvorby a používania vizuálnych materiálov. Stáva sa kritickým konzumentom vizuálnych médií a kompetentným prispievateľom do súboru zdieľaných vedomostí a kultúry.

1 ŠTANDARDY VIZUÁLNEJ GRAMOTNOSTI

Aj keď sa očakáva, že študent vysokej školy dokáže porozumieť vizuálnemu obsahu a vizuálny obsah tvoriť, nie je to vždy tak. Vyžaduje si to výskumné, interpretačné, analytické a hodnotiace schopnosti špecifické pre porozumenie vizuálnym materiálom, ktoré u mnohých študentov absentujú. Tieto schopnosti nie sú samozrejmosťou a je potrebné sa ich naučiť. V našom vzdelávacom systéme rozvoj vizuálnej gramotnosti nemá takú významnú podporu zo strany štátnych orgánov ako napríklad čitateľská gramotnosť a matematická gramotnosť. Neexistujú relevantné výskumy, ktoré by skúmali úroveň vizuálnej gramotnosti u žiakov na slovenských základných a stredných školách alebo u študentov na vysokých školách. Do súčasnosti nebola deklarovaná takáto potreba i napriek tomu, že medzinárodné výskumy dokazujú interdisciplinárny význam vizuálnej gramotnosti pre spoločnosť.

Naším vkladom v tomto procese je skúmanie danej problematiky z pohľadu zručností študentov vysokých škôl. Ukazovateľom úrovne vizuálnej gramotnosti sú pozorovateľné javy, ktoré sú uvedené v štandardoch a vyjadrujú pozorovateľné výsledky vzdelávania. Normy kompetencií v oblasti vizuálnej gramotnosti pre vysokoškolské vzdelávanie stanovujú intelektuálny rámec a štruktúru na uľahčenie rozvoja kompetencií potrebných pre študentov, aby mohli pracovať s obrazmi v akademickom prostredí a kriticky využívať a tvoriť vizuálne médiá počas celého svojho profesionálneho života.

V našom príspevku uvádzame návrh štandardov vizuálnej gramotnosti, ktorý bol vypracovaný členmi pracovnej skupiny pre štandardizáciu vizuálnej gramotnosti, The Visual Literacy Standards Task Force (VLTF). Ako základný dokument boli použité štandardy vytvorené pre informačnú gramotnosť. Association of College and Research Libraries (ACRL) vydala v reakcii na túto potrebu rozvoja schopností vizuálnej gramotnosti študentov štandardy kompetencií vizuálnej gramotnosti pre vysokoškolské vzdelávanie.

Podľa ACRL je vizuálna gramotnosť súbor schopností, ktoré umožňujú jednotlivcovi efektívne vyhľadávať, interpretovať, hodnotiť, používať a vytvárať obrázky a vizuálne médiá. Zručnosti vizuálnej gramotnosti pripravujú študenta na porozumenie a analýzu kontextových, kultúrnych, etických, estetických, intelektuálnych a technických zložiek zapojených do výroby a používania vizuálnych materiálov. Vizuálne gramotný jedinec je kritickým konzumentom vizuálnych médií a kompetentným prispievateľom do súboru zdieľaných vedomostí a kultúry (Hattwig et al. 2013).

Vizuálna gramotnosť je oblasťou štúdia a skúmania od 60. rokov 20. storočia, keď John Debes a ďalší založili Medzinárodnú asociáciu vizuálnej gramotnosti. Od tej doby sa vizuálna gramotnosť skúma v kontexte mnohých disciplín a vyvinula sa do mnohostranného interdisciplinárneho konceptu. Jeho rozsah a definícia sú dynamické a často boli vytvorené tak,

aby čo najlepšie vyhovovali konkrétnym kontextom. V 90. rokoch 20. storočia definoval Philip Yenawine vizuálnu gramotnosť ako schopnosť nájsť zmysel v obrazoch.

Vizuálna gramotnosť podľa autora zahŕňa súbor zručností od jednoduchej identifikácie cez pomenovanie toho, čo človek vidí, až po komplexnú interpretáciu na kontextovej, metaforickej a filozofickej úrovni. Objektívne porozumenie je predpokladom veľkej časti tejto gramotnosti, ale rovnako dôležité sú aj subjektívne a afektívne aspekty poznania. Vizuálna gramotnosť sa zvyčajne začína rozvíjať, keď divák zistí svoje relatívne pochopenie toho, čomu čelí, zvyčajne na základe konkrétnych a nepriamych dôkazov. Nakoniec to zahŕňa zváženie zámerov tvorca, použitie systémov na premýšľanie a prehodnotenie vlastných názorov a získanie súboru informácií na podporu záverov a úsudkov (Yenawine 1997).

1.1 Štandardy vizuálnej gramotnosti pre vysokoškolské vzdelávanie

Na základe analýzy rôznych štúdií, formulácie definícií a odbornej literatúry zaoberajúcej sa problematikou vizuálnej gramotnosti vznikli štandardy vizuálnej gramotnosti. Tieto štandardy vytvorené ACRL ponúkajú nástroje na podporu výučby vizuálnej gramotnosti, rozvoja zručností súvisiacich s obrazom a výučby vizuálnej gramotnosti študentov v rámci učebných osnov.

Štandard 1

Vizuálne gramotný študent určuje povahu a rozsah potrebných vizuálnych materiálov.

Indikátori:

- Vizuálne gramotný študent definuje a artikuluje potrebu obrazu.
- Vizuálne gramotný študent identifikuje rôzne zdroje obrázkov, materiály a typy.

Štandard 2

Vizuálne gramotný študent efektívne a efektívne vyhľadáva a pristupuje k potrebným obrázkom a vizuálnym médiám.

Indikátori:

- Vizuálne gramotný študent si vyberie najvhodnejšie zdroje a systémy vyhľadávania na vyhľadanie a prístup k potrebným obrázkom a vizuálnym médiám.
- Vizuálne gramotný študent efektívne vyhľadáva obrázky.
- Vizuálne gramotný študent získava a organizuje obrázky a zdrojové informácie.

Štandard 3

Vizuálne gramotný študent interpretuje a analyzuje významy obrázkov a vizuálnych médií.

Indikátori:

- Vizuálne gramotný študent identifikuje informácie súvisiace s významom obrázka.
- Vizuálne gramotný študent umiestňuje obraz do kultúrnych, sociálnych a historických súvislostí.
- Vizuálne gramotný študent identifikuje fyzické, technické a dizajnové komponenty obrázka.
- Vizuálne gramotný študent overuje interpretáciu a analýzu obrázkov prostredníctvom diskurzu s ostatnými.

Štandard 4

Vizuálne gramotný študent hodnotí obrázky a ich zdroje.

Indikátori:

- Vizualne gramotný študent hodnotí efektivitu a spoľahlivosť obrázkov na vizuálnu komunikáciu.
- Vizualne gramotný študent hodnotí estetické a technické vlastnosti obrazov.
- Vizualne gramotný študent hodnotí textové informácie sprevádzajúce obrázky.
- Vizualne gramotný študent tvorí úsudky o spoľahlivosti a presnosti obrazových zdrojov.

Štandard 5

Vizualne gramotný študent efektívne využíva obrázky a vizuálne médiá.

Indikátori:

- Vizualne gramotný študent efektívne využíva obrázky na rôzne účely.
- Vizualne gramotný študent efektívne využíva technológiu na prácu s obrázkami.
- Vizualne gramotný študent využíva riešenie problémov, tvorivosť a experimentovanie na začlenenie obrázkov do vedeckých projektov.
- Vizualne gramotný študent efektívne komunikuje s obrázkami a o obrázkoch.

Štandard 6

Vizualne gramotný študent navrhuje a vytvára zmysluplné obrázky a vizuálne médiá.

Indikátori:

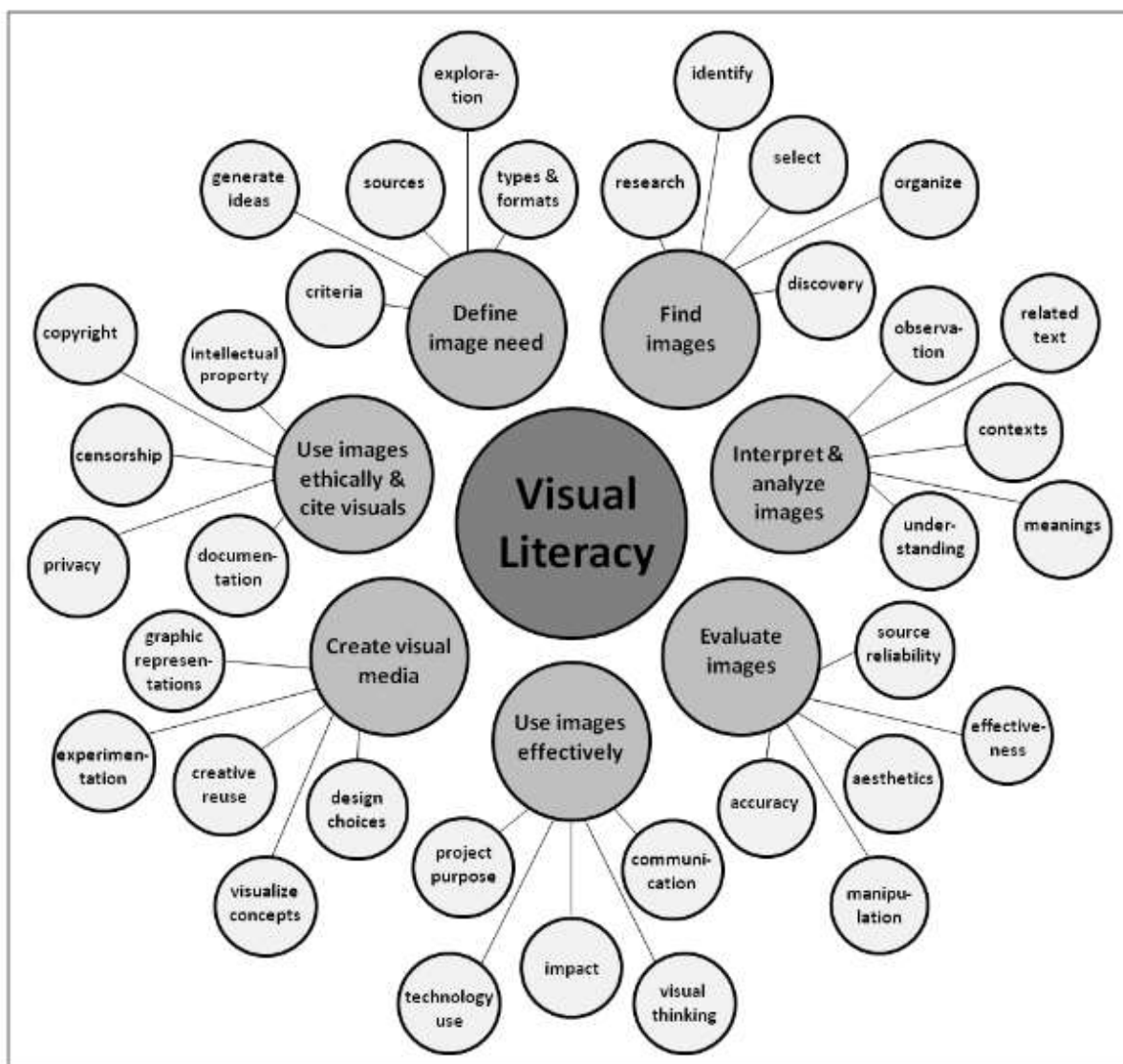
- Vizualne gramotný študent produkuje vizuálne materiály pre rôzne projekty a vedecké účely.
- Vizualne gramotný študent využíva dizajnérske stratégie a kreativitu pri tvorbe obrázkov a vizuálnych médií.
- Vizualne gramotný študent používa na výrobu obrázkov a vizuálnych médií rôzne nástroje a technológie.
- Vizualne gramotný študent hodnotí osobne vytvorené vizuálne produkty.

Štandard 7

Vizualne gramotný študent rozumie mnohým etickým, právnym, sociálnym a ekonomickým problémom súvisiacim s vytváraním a používaním obrázkov a vizuálnych médií a pristupuje k vizuálnym materiálom eticky.

Indikátori:

- Vizualne gramotný študent rozumie mnohým etickým, právnym, sociálnym a ekonomickým problémom okolo obrazov a vizuálnych médií.
- Vizualne gramotný študent postupuje pri prístupe, použití a vytváraní obrázkov podľa etických a právnych osvedčených postupov.
- Vizualne gramotný študent cituje obrázky a vizuálne médiá v článkoch, prezentáciách a projektoch (ACRL 2011).

Obrázok 1: Mapa štandardov vizuálnej gramotnosti (Hattwig et al. 2013)

ZÁVER

Problematike vizuálnej gramotnosti je v súčasnosti v medzinárodnom meradle venovaná značná pozornosť. V kontexte globálneho vzdelávania sú Štandardy kompetencií v oblasti vizuálnej gramotnosti pre vysokoškolské vzdelávanie (ACRL 2011) pozitívnym príkladom pre vzdelávacie systémy iných krajín, vrátane Slovenska. Z hľadiska ich obsahu môžu byť východiskom aj pre skúmanie úrovne vizuálnej gramotnosti študentov na slovenských vysokých školách a zároveň podnetom pre uplatnenie obsahu vzdelávania podporujúceho rozvoj vizuálnej gramotnosti. Uvedená problematika je predmetom nášho ďalšieho skúmania.

BIBLIOGRAFIA

1. ACRL. (2011). *Visual Literacy Competency Standards for Higher Education*. American Library Association, 2011. Document ID: 4d02961f-23ff-b874-7d6d-9f8d0b87e7c2. [cit. 2020-05-17]. Dostupné z <http://www.ala.org/acrl/standards/visualliteracy>

2. HATTWIG et al. (2013). *Visual Literacy Standards in Higher Education: New Opportunities for libraries and Student Learning*. Libraries and the academy. [cit. 2020-05-17]. Dostupné z https://digital.lib.washington.edu/researchworks/bitstream/handle/1773/25328/Hattwig_et_al_VisualLiteracy_portal2013.pdf
3. YENAWINE, P. (1997). "Thoughts on Visual Literacy". In *Handbook of Research on Teaching Literacy Through the Communicative and Visual Arts* ed. James Flood , Brice Shirley Heath and Diane Lapp, 1997macmillan Library Reference. [cit. 2020-05-17]. Dostupné z <https://vtshome.org/wp-content/uploads/2016/08/12Thoughts-On-Visual-Literacy.pdf>

Contact

PaedDr. Renáta Pondelíková, PhD.

Katedra výtvarnej kultúry, Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici

renata.pondelikova@umb.sk